

Observatoriul este de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Pretul

pentru Sibiu pe 1 anu întregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 60 cr., dusa la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimis cu post în laintru monarhie pe 1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinatate pe 1 anu 10 fl. sçu 22 franci, pe 6 luni 6 fl. sçu 11 franci; — numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIUL

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Ori-ce inserate, se platecu pe serie sçu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la adou'a si a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tosaruru publicu. Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adrese de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu în Sibiu.

Nr. 42.

Sibiu, 26/7 Iuniu 1879.

Anulu II.

Anton cavaleru de Schmerling.

Numele Schmerling este cunoscutu generatiunei nôstre betrane mai multu numai din corespondentiile fericitului Ioanu Maiorescu publicate în „Gazet'a Transilvaniei“ în anulu 1848, pre candu acelu barbatu de statu se află la parlamentulu din Frankfurt alu Germaniei că membru si că ministru, éra Maiorescu petrecea acolo că agentu tramisu de gubernulu Munteniei la Sibiu, Vien'a si Frankfurt spre a midiului recunoscerea reformelor introduse în tiéra si apararea ei de invasiuni russo-turcesci. Generatiunile mai noue cunoscu pe Schmerling din anii 1861—1865, dăc'a lu cunoscu, noi inse ne indoimu despre cei mai multi; că-ci de l'ar fi cunoscutu pe densulu, sisthem'a politica si ultimele scopuri ale lui, de siguru că nu s'aru mai audi p'ntre noi inca si astadi atâtea fabule necalite si scornituri absurde, visate de fantasti si puse în circulatiune că ori-ce moneta falsa, acuma, candu pasiunea de a falsifică curatulu adeveru istoricu au ajunsu asia departe, în cătu se ignóra multime de acte publice, fapte complinite, lucruri vedute si pipaite. Asia cauta unii ómeni se'si sature poft'a de resbunare hidósa.

Mai dilele trecute amicii si adoratorii dlui Schmerling ii serbara în Vien'a, chiaru fara voi'a lui, dio'a aniversaria cum se dice jubilara de ani 50, de candu se afla escel. sa în servitiulu statului austriacu. Dn. Schmerling este unulu dintre barbati de statu europeni, calumniati mai multu si mai inversiunatu, astadata inse ii se dete una din satisfactiunile cele mai stralucite, din câte e în stare se castige unu omu pre acestu pamentu. Deputatiuni numeróse de a le corporatiuniloru statului, mii de particulari din capitala si din afara au salutatu în 14 si 15 Maiu pe iubilariu; serata si balu fôrte stralucitu s'a datu în onórea lui, multime de presente că suvenire ii cursera din diverse parti, pâna si junele rege Alfonsu alu Spaniei ii trimise una sabiia din cele mai pretióse, éra la mės'a data în onórea densului se tînura toaste de valóre istorica.

Sisthem'a politica numita alui Schmerling dupa portatoriulu ei, de si durase abia 5 ani, a lasatu la noi câteva urme asia de afunde, inpressiuni asia de vii în memori'a generatiuniloru, în cătu acelea nici-odata nu se voru mai potea sterge cu nici-unu pretiu si prin nici-o putere omenésca din istori'a patriei si a natiunei nôstre. Acesta este unu adeveru, la care press'a romana, pre cătu nu este ea preocupata de alte opiniuni false si raticate, ar trebui se revina cătu mai desu, pentru că generatiuniloru care ne urmédia (epigoniloru), se se dea ocaziune de ajunsu a trage paralele juste între sisthemele, sub care au traitu parinti lor, între diversele epoce mai alesu ale istoriei. Celu pucinu patru periode relative scurte, din secolulu nostru aru fi se le comparamu cu mare diligentia: domni'a principelui Clemente Metternich că ministru atotputente pâna în 1848; revolutiunea si absolutismulu pâna în anulu 1860; er'a constitutionale pâna în 1866; în fine sisterea constitutiunei sub comitele Belcredi si dualismulu pâna în dilele nôstre. Aci inse ne ocupamu de barbatulu, carele inaugurase er'a constitutionale, apoi de rezultatele aceleia din care avuseramu si noi parte.

Anton Schmerling e nascutu în 23 Augustu 1805 dintru una famili'a nobile si possessionata, odenióra în regiunile romane, éra dela secolulu alu 18-lea încóce în archiducatul Austriei. Dupace terminase cursulu juridicu la universitatea din Vien'a, în anulu 1829 intră pe carier'a juridica, pe care isi castigă renume fôrte bunu. În anulu 1848 Schmerling se facu membru alu curtiei de apellu; éra inse cunoscutu si că patriotu care se ocupa de afacerile politice ale monarchiei si ca adversariu alu sisthemei absolutistice alui Metternich. Asia se întemplă că în Aprile 1848 fu alesu si Schmerling că deputatu din partea Austriei germane la parlamentulu din Frankfurt. Într'e sute de membrii Schmerling éra dintre cei mai eminenti, din care

cause se facu ministru de interne alu imperiului sub regimulu provisoriu alu archiducelui Ioanu. Lui Maiorescu ii successe a'lu castigă pentru caus'a nationale a romanilor; inse dupa atâtea revolutiuni parlamentulu din Frankfurt fu spartu prin fortia. Schmerling s'a retrasu din ministeriu inca din 15 Decembre 1848 si a venitu la Vien'a si Olmütz indata dupa proclamarea junelui archiduce Franciscu Iosifu de imperatu. Schmerling fu trimisu érași la Frankfurt, acum inse că ministru plenipotentente austriacu, cu scopu de a operă din respoteri contra proclamarei regelui Prussiei Fridericu Wilhelmu IV de imperatu alu Germaniei. În Iuliu 1849 Schmerling intră în cabinetulu lui Schwarzenberg că ministru alu justitiei; s'a retrasu în Ian. 1851 dupace a vedutu că reactiunea prinde puteri în tóta lumea, ministeriulu austriacu e decisu a desfiinti'a constitutiunea din Martiu 1849 si a restabili unu absolutismu rigorosu. Schmerling inse fu denumitu presiedinte la unu senatu alu curtiei supreme. De aci încolo Schmerling nu mai avu nici-o influentia în afacerile politice ale monarchiei, pâna candu dupa publicarea diplomei din 20 Octobre 1860, prin care se restaură în principiu istoric'a autonomia a toturor tieriloru monarchiei, în 13 Decembre fu chiamatu în cabinetu că ministru de statu, adeca cu atributiune de a reorganisé monarchi'a pe base constitutional. Modululu în care voise Schmerling a'si ajunge scopulu, se coprinde în patent'a imperiale din 26 Februaru 1861. Lui Schmerling adeca ii se parea că prin autonomi'a prea larga data provinciiloru s'ar periclită unitatea si integritatea monarchiei. De aci se potu esplică modificarile facute prin patent'a din Februaru 1861 în diplom'a din 1860.

Pâna în anulu 1860 se aflasera chiaru si în Ungari'a multime de barbati celebrii, cu br. Oetves în frunte, carii declarasera de mai înainte, că ei s'aru indestulă cu gradulu de autonomi'a, de es. pre cătu ilu are astadi Croati'a. Schmerling inse s'au apucatu dintr'odata de câteva lucruri din cele mai grave. Nimicu inse nu a stricatu mai multu sisthemei sale, că incercarea din 1863 facuta la conferenti'a suveraniloru germani, tinuta la Frankfurt. Schmerling voiă se asigure Austriei pentru totudeauna primatulu în Germani'a si în casu bine venitu se castige imperatului Austriei din nou coron'a imperiului numitu odinióra romano-germanu. Cu acésta densulu dete fara voia sa, lovitura fôrte grea sisthemei sale, din cauza că atatu Europ'a, cătu si popórale monarchiei se temeau, că nu cumva potestatea prea mare concentrata în Vien'a, mai currendu sau mai tardiu se sugrumé érași libertatile publice, centralisandu si totuodata germanisandu asia, precum vedemu că se întempla astadi în altu intielesu si în alta directiune.

Pucinii barbati de statu ai romaniloru căti aveamu pe atunci, cunoscu prea bine program'a politica alui Schmerling si a colegiloru sei chiaru în detaliurile ei. Cătiva din trensii apucasera a fi denumiti consiliari ai Cancelariei transilvane (ministeriu speciale transilvanu) la Vien'a; altii erau trimisi de cătra comitetulu nationale că deputati pe luni întregi în capital'a imperiului. Ei inse mai cunoscea inca si unu altu secretu alu acelei sistheme politice, care se pôte formulă cam asia: În acésta lupta a diverseloru nationalitati din imperiu se deschidemu pentru fiacare câte unu campu de activitate, emulatiune, desvoltare, în tóte ramurile vietiei publice, că se'si mesure fiacare puterile inaintandu care cătu pôte. Prin acésta desvoltare, ecuilibrulu în locu de a se turburá, se va restabili, monarchi'a în locu de a se debilitá, mai virtosu se va consolidá.

Barbatiloru romani de statu, carii vedeu multu mai de parte decâtu numai pâna la nasu, atâtea le-a trebuitu, că-ci restulu se întielegea de sine. De aci au urmatu între altele, delaturarea toturor pedeciloru în sfer'a industriei si a comerçului, cătu mai remasesera. De aci urmă, că în 1862 se desfiinti vechia oprire a intrarei diarielor si cartiloru romanesci din Romani'a (actele respective sunt

acile); éra candu ii disera lui Schmerling: Au nu vedi că de aici pôte se ésa o Dacoromani'a? densulu replică că si în 1850 gubernatorulu Wohlgenuth: Se o faca daca sunt în stare a se bate cu trei imperatii mari, éra d-vóstra carii ii denunçtiati, se ve fia rusine a compromitte puterea imperiului cu insinuatiuni de acestea.

Dara maxim'a de statu alui Schmerling mai avu, anume în Transilvani'a, inca si alte urmari de inportantia în adeveru istorica, precum: Concessiuni de conferentie nationale si compuneri de comitetu nationale, aplicare dintre romani la functiunile inalte ale tieriei (gubernu, cancelari'a curtiei, curtea de cassatiune), demisiunea gubernatorulu com. Em. Miko si a cancelariului br. Franc. Kemény, carii nu voiau se audia de concurentia libera în viati'a nationale si politica; inaltierea limbei nôstre la rangulu de oficiale si parlamentaria, că în Elveti'a, alaturea cu celelalte doue asia, cătu insusi monarchulu se subscriá si romanesc la tóte actele publice; compunerea dietei transilvane dupa cele trei nationalitati; proiectu de lege pentru nou'a inpartire a tieriei asia, în cătu una parte mare a teritoriului ei locuitu sau preste totu, sau în majoritate considerabile de romani, éra se fia administrata curatu romanesc, si altele multe. Pâna si restaurarea mitropoliei gr.-orientale orthodoxe romanesci si scaparea de sub jugulu bisericescu si nationale alu serbiloru au se o multimesca romanii lui Schmerling, că-ci pâna la elu promiteau toti, dara nu facea nici-unulu nimicu.

Tóte acestea inse si o multime de alte evenimente relative la Transilvani'a din dilele lui Schmerling isi au locu în istori'a aniloru 1861—1865 demna de a fi scrisa pentru noi romanii întréga cu litere mari, că celea ce se vedu în cartile bisericesci.

Dela diet'a Ungariei.

Discursulu

deputatulu Parteniu Cosma, tñutu în siedinti'a dela 5 Maiu a. c. a dietei Ungariei în cestiunea limbei magiare.

(Urmare.)

Negati că aci ar subservá cauza nationala si politica ci o reduçeti simplu la cestiune de cultura.

Si apoi cu ce se motivédia acésta cestiune culturala?

Referintele comisiunei de instructiune publica în motivele scrise în raportulu seu, pre care si d-lu Várady si'lu declara de alu seu, precum se si cuvine că se'lu considere de alu seu fia-care membru din comisiune — dar' pe care eu totusi voescu a'lu considerá numai de actulu raportorulu — dice: că ánim'a cea usioru receptibila a copilului prin invetiarea limbei magiare se'si insusiésca si simtiulu iubirei de patrie si alu patriotismulu.

Éra la altu locu: „Inse On. casa! de si nu totulu, de si nu prea multu astépta comisiunea dela unu ast-felu de proiectu de lege specialu, atata totusi cu totu dreptulu pôte afirmá, că punerea în vietia a unui ast-felu de proiectu este unu pasu insemnatu înainte, catra scopu, — că efectulu aceleia flu vomu simti pretotindeni unde elu va intimpiná patriotismu si bunavointia, dara totu-odata că ridicarea la valóre de lege a acestui proiectu va pune în positiune pe gubernu, că acolo unde patriotismulu si bunavointi'a lip-sesce dara terenulu si materialulu potrivit pentru esecutarea legii esista: se aplice mijlócele legali, si se le castige valóre.

Asia dara de aci încolo patriotismulu si iubirea de patrie se conditionédia dela invetiarea limbei magiare!

Éra în cuventulu seu de introducere dice si mai multu d-lu raportoru. Declara, că de aci încolo invetiatoriulu va avé ocaziune „prin limb'a magiara a sadi (becsepegetni) în fraged'a ánima a copilulu patriotismulu si iubirea de patrie.“

De aci fireste urmédia: că adi aceia cari nu sciu limb'a magiara nu au patriotismu si iubire de patrie. (Contradiceri). Déca ar avé n'ar trebui acelea prin canalulu limbei magiare versate în cetatenii statului!...

Baros Gábor raportorulu: „Cu totulu altmintrelea au fostu intielesu!

P. Cosma: Pentru aceea dicu eu: că este deschilnire între patriotismulu modernu si între adeveratulu patriotismu!

D-vóstra sub acésta pricepeti patriotismulu modernu.

Ei bine d-loru! sunt aceste motive culturale? Nu! Scopulu, că si motivele este politica, tendința este nationala.

Nesinceritatea ce se vede din motivele proiectului in privința scopului este presu, inca este una dintre cauzele pentru cari noi nu suntemn aplecati a crede că scopulu este culturalu.

Precum am mai disu: toti marturisescu, atatu comisiunea catu si partid'a aceea, care sub presiunea opiniunii publice au storsu, asia dicēdu, dela guvernul presentarea acestui proiectu — că acesta este numai pasiulu primu catra scopu, este numai inceputulu actiunii, continuarea apoi: unulu si'o inchipuesce intr'unu chipu, altulu intr'altu chipu.

Ei bine! se presupunemu pe unu momentu, că guvernulu va esecutá legea numai spre ajungerea scopului ce'lu marturisesce. — Cine imi garantēdia mie? că atunci candu se va incepe esecutarea legii, sēu si chiaru mai tardiu dupa punerea in lucrare a pasiului primu, nu se va uri guvernulu de astadi cu fauteuillurile acestea de catifea (ilaritate) facēdu locu altuia, care nu va fi de parerile lui, ci va nisui se se apropie cu unu pasiu mai tare de acea opiniune publica, care dupa cum vediaru adinēorea isi are reprezentantii sei si in camera? si va dice: „amu probatu asia si vedemu că nu merge, ēn se vedemu nu va fi mai bine de cumva vomu dispune că unu obiectu se se propuna in limb'a magiara in tōte scōlele poporale?“

Atunci firesce si dela invetiatoru se va pretinde că se fia mai perfectu in cunoscint'a limbei magiare, ca-ci a propune intr'o limba se recere se o posedi perfectu limb'a aceea.

Si cine — imi garantēdia? mai departe: că nu va urmá unu guvernulu, care si elu că acestu de acum, va avē lipsa de poporitate, si spre castigarea aceleia va face si mai mari concessiuni opiniunii publice magiare? si va dice: „totu ce s'au facutu pana acuma nu ne duce la scopu, se mergemu si mai departe, si se introducemu limb'a magiara preste totu că limba de propunere in tōte scōlele poporale“, — si asia voru procede pana voru ajunge si in biserica, carea la noi intru atata este legata de scōla in catu una fara alta nu potu se esiste.

Si asia din pasiu in pasiu negresitu vomu ajunge acolo — nu că se devenimu toti Magiari, ca-ci acesta este imposibilu — si aci se observu că eu nu sunt inamiculu asimilatiunii, dēca aceea urmēdia pe cale naturala, pentru ca „volenti non fit injuria“, — ci vomu ajunge negresitu acolo, unde totudē una amu ajunsu candu amu pornitu pe acea cale (contradiceri). Inomisse acolo vomu ajunge! (misticare).

Eu asia vedu d-loru, că unii dintre D-vōstre pretindeti a cunōsce mai bine referintiele nōstre decatu noi. Cu durere observu preste totu si o tinu de mare nenorocire, că ve place a deveni amagiti, si dēca nu ve convine adevērule mai preferiti nici a nu'lu audi.

Actiunea ce s'au pornitu in timpulu mai nou in contra unei fapte cunoscute, care orá menita că se ve desamagēsa si se ve puna in vedere adevērat'a stare a situatiunii, emanēdia din acea politica gresita pe care o urmati prin aceea, că: atunci candu vedeti că din alta parte vi se spune ce nu vi convine, mai preferiti a nu permite manifestari sincere decatu se fiti orientati.

Eu nu imi arogu a vorbi in numele Romanilor. Sciu că daca cineva vorbesce ce nu vi place in numele connationaliloru sei, numai decatu ilu infruntati că n'are plenipotentia dela aceia, ēr' dēca ve vorbesce dupa placu, acceptati că se vorbēsa si in numele connationaliloru sei, precum s'au intemplat si in desbaterea acea cu acelu serbu si cu acei slovaci cari au vorbitu pentru primirea proiectului; inse la tōta intemplantia cutēdiu a afirmá: că romanu mai bine cunoscū pe poporulu romanu, suferintiele si dorintiele lui, decatu acei deputati neromani, cari se gerēdia a'lu cunōsce mai bine si a vorbi in numele lui pe candu elu abia se ocupa de elu cu ocaziunea alegeriloru, si că atare ve declaru: că se insiēla toti aceia cari cugeta, că poporulu romanu pe acea cale voesce se ajunga la cunoscint'a limbei magiare, care este in contra individualitatii sale nationale, si că se amagescu aceia, cari cugeta că cu esecutarea acestei legi isi voru ajunge scopulu la romani, ceea ce nici odata nu se va potē intemplá.

Este o politica fōrte gresita aceea, care nu respectēdia faptele esistente, edificiulu redicatu pe ast-felu de basa nu potē fi durabilu!

On. casa! Ve asiguru, că poporulu romanu nu are incredere in tendint'a acestui proiectu, si nu crede scopulu espresu aici. Nu crede că este scopulu acela, ce se coprinde in introducere, ci crede si presupune, că este acela, care se indegetēdia destulu de lamuritu in motivare.

Si pentru ce? Pentru ca acela e mai aprōpe de opiniunea publica magiara, de acea opiniune publica care precum am mai disu, au esoperatu nascerea acestui proiectu, si au salutatu cu entusiasmu presentarea lui in camera.

Se ne aducemu numai aminte ce scriau numai inainte de douē septemani organele acelei opiniuni publice despre rezultatulu ce astēpta dela acestu proiectu de lege? — si numai de cateva dile a inceputu a fi mai prudente — scriau că numai pe acea cale voru deveni toti cetatienii Ungariei magiari.

Nu credi mai departe in sinceritatea scopului espresu, si nu credi declaratiuniloru facute aici in camera in asta privint'a, pentru ca, atatu motivarea proiectului guvernului, catu si unii deputati, cum a fostu d. e. Nagy István, candu vorbescu de asigurarea intereselor nationale, se prvōca la articolulu 44 din 1868, la asia numit'a lege de nationalitate, infatisindu-o că pe o lege atatu de liberala, asemenea careia nici intr'unu statu nu mai exista in Europ'a.

On. casa! Intielegu pe acela care pentru aceea se prvōca la legea de nationalitate, că se se laude in-

aintea streinatatii cu libertatea ce s'au asigurat in Ungari'a nationalitatiloru, ca-ci streinatatea numai din cartea de legi o cunōsce; inse nu intielegu seriozitatea aceleia, care se prvōca la ea cu scopulu: de a capacitat pe nationalitatele din patria despre insemnatatea acelei legi, ca-ci ele sciu mai bine cum s'au pusu in lucrare acea lege?

D-vōstra sciti prea bine D-loru! cum ca acea lege nu este efptuita, si totusi ve provocati la ea. Dati'mi voia, că pentru aceia cari dōra nu sciu ce valōre are legea acea, se vi-o ilustrēdiu cu cateva casuri concrete, că se o vedeti cum se esecuta?

Nimicu mai putinu si mai naturalu, ce potē pretinde unu cetatiēnu dela statulu seu, decatu că: legile, cari nu numai inpunu datorii, dar' de multe ori nerespectarea loru este impreunata cu pedepse, se le pōta ceti in limb'a sa.

In privint'a acea este provēdiutu numai decatu in §. 1 alu legii de nationalitate, unde se dice: „legile se compunu in limb'a magiara, inse in traducere trebuie edate si in limbele tuturoru nationalitatiloru din tiera“.

La inceputu s'au urmatu conformu acestei dispositiuni, inse au trecutū dejá patru ani de candu mi-am luat voia a interpelá pe d-lu ministru de justitie de atunci, care si acuma este ministru de justitie, că „are d-lui scire despre aceea, că acea lege nu se esecutēdia si anume că in limb'a romana nu se mai estraduu legile? Si dēca dá! are de cugetu se dispuna efptuirea legii?“

Dēca ar fi datin'a că presiedintele casei se ne faca aretare din candu in candu si despre interpelatiunile remase fara respunsu inca din periōdele trecute, intrerpelatiunea mea si adi ar figurá in aceea aretare. Eu inse asi fi multumitu decumva mi s'ar fi respunsu prin fapte, dēca nu mi s'au respunsu cu vorb'a.

Mai departe asia credu, că nu este mai simplu si mai justu lucrū decatu că: omulu sēu că actore, sēu că inctu se fia ascultat prin judele seu in limb'a sa materna, că ori că acusatore, ori că acusat, ori că martore se poftēsa, că fassiunea lui se se scire in limb'a sa materna, si in cauzele criminali chiar' cu cuvintele lui, ca-ci in cauze criminali adeseori dela interpretarea unui cuventu depinde averea, onōrea, si chiar' viat'a omului.

In acea privint'a inca provēde legea, care in §. 7 dice: „Fia care locuitoriu alu tierēi, in acele casuri candu ori că actore, ori că inctu, ori că suplicante, in persōna sēu prin plenipotentiatu, dar' fara interventiunea advocatului isi reclama si isi pōte reclamá ajutoriulu judelul, se se pōta folosi a) inainte judecatoriei sale comunali de limb'a sa materna... b) inainte judecatoriei sale cercuali de limb'a de afaceri sēu de limb'a protocolara a comunei sale.“

Ēra §. 8 dice: „In casurile enumerate in §. 7 este datoriu judele a superá plansōrea, sēu suplicá in limb'a plansōrei sēu suplicei; fassiunea, ascultarea martoriloru, oculata si alte lucruri judecatorēsi atatu in procese, catu si afara de aceea, precum si in cauzele criminali le efptuesce in limb'a persōnelorū ascultate.“

Ore asia se intempla acea astadi? Exceptionalminte sunt unele locuri in fundulu regiu, unde cate odata se urmēdia ast-felu, preste totu inse nicairi in tier'a intrēga, dara nici nu este posibilu, pentru că diregatorii nu sciu limb'a poporului.

Recunoscū, că la inceputu, candu prim'a óra s'au aplicatu acea lege, a fostu nisuint'a de a o esecutá dupa spiritulu ei' si la denumiri au fostu guvernulu cu privire la aceea, că mai cu sēma judecatorii de prim'a instantia, dela judecatori'a sumara, se cunōsca limb'a poporului, intre care sunt chiepati a functioná, ba s'au respectatu chiar' acelu § alu legii, unde se promite denumirea de diregatori si din fiii nationalitatiloru nemagiare; acuma inse chiar' contrariulu dela acea se considera a fi in interesulu patriei.

Candu dicu „acum“ nu intielegu chiar' erá mai recenta — pre d-lu ministru de justitia actualu, ci intielegu acea politica, cara au afātu de necessariu a suspinde chiar' independentia judecatorēsa numai că se pōta realisá unu principiu cu totul contrariu celui pusu in lege — er' manei libere.

In decursulu acelorū trei ani, pentru deregatorii de limb'a magiara, dar' mai cu sēma pentru romani: acela erá mai mare pecatu, că elu se functionēdie intre connationalii sei, si singura acea inprejurare au fostu de ajunsu, că din Ardēlu, din Bihari'a, din Aradu si de pretotindēnea erau romani, cea mai mare parte a loru se se transpuna pe la Szeghedin, Karczag, Czegléd, Szolnok, Nagy Kaló, Győngyös, Debreczen, Sátoralya-Ujhely, Székesfehérvár, Kaposvár, Győnk si cu unu cuventu ori unde in Ungari'a, numai acolo se nu remana unde si cu acea parte a incatitii loru speciali, cu conscint'a limbei romane — inca ar potea folosi, era in loculu loru s'au tramisu ast-felu de judecatori, cari necunoscēndu limb'a poporului facu dreptatea cu ajutoriulu servitoriloru.

In Szeghedinu, d. e. unde nici o lipsa nu este de judecatoru romanu, poti compune unu senatu intregu din romani, dar' pentru aceea in Aradu, unde nu numai maioritatea, dar' aprōpe totalitatea locuitoriloru este romana — provocu pe deputatii de acolo se me desmintēsa daca nu spunu adevērule — numai unu judecatoru este romanu la tribunalu. La tribunalulu din Bihari'a — pe care atātu dl. ministru-presiedinte, catu si eu mai bine 'lu cunōscemu, fiindu ambii de acolo — la acestu tribunalu dicu, care atātu dupa teritoriu, catu si dupa numerulu judiloru este celu mai mare in tiera, este unu jude si unu subprocurorū romanu cu tōte ca si aicea maioritatea locuitoriloru, maioritatea acelorū asupra carorū are se judece tribunalulu — este romana.

Ei bine D-loru, inchipuiti-ve cum potu merge la unu astfelu de tribunalu pertractarile criminalē? candu la acelea este introdusa imediatitatea si verbalitatea, candu presiedintele are se conduca intrēga pertractare,

se asculte de nou partidele si martorii, si candu judecatoriulu numai pe acelea are se-si bazeze judecat'a sa, ce sub decursulu pertractarii au auditu din gur'a partidelorū si martoriloru.

Dar' inca la tribunale totu merge mai cinstitu, că-ci celu putinu lips'a cunoscintiei de limbe se nisuescu a o suplini prin tēlmaci (dragomani), inse la judecatoriile sumare, precum se vede au constatū prea multu acestia, acolo ii suplinescu servitorii... .

Presiedintele: Dlu deputatu se abate dela obiectu, si prea demultu se ocupa cu astfelu de cestiuni, cari abia credu se fia in necsu cu proiectulu. — Eu te rogu fōrte, ai bunetate a te multiumi cu esemplele aduse si a te reintōrce la obiectu.

P. Cosma: Binevoiesce a crede dle presiedinte, ca daca este cineva, care cu placere ve asculta si ve face voia candu este posibilu, acela de buna sēma sum eu; dar' regretu, ca de asta-data nu potu fi de acordu cu D-vōstra, pentru ca cele ce le-am disu sunt in strensa legatura cu proiectulu, si se tinu absolutu de obiectu, că-ci guvernulu, isi motivēdia proiectulu seu cu legea de nationalitate. Deci că se nu mi-se pōta dice ca vorbescu numai in generalu despre ea, ca nu este esecutata, fara că se-mi adevērescu asertiuniile, sum necesitatu a enumerá si casuri concrete.

Totu asia stamu si cu judecatoriile cercuale.

In Tinca d. e. la inceputu erau doui judi, cari vorbeau romanesce — observu ca locuitorii teritoriului acestei judecatorii 5/6 parti sunt romani — ambii s'au pusu in pensiuine, cu tōte ca unulu abia e trecutū preste 30 ani, si acuma candu ar fi mai aptu de lucru trage pentru nimica jumetate de salariu, — si in loculu lorū s'au denumitu altii, inportati acolo din astfelu de locuri, unde nici veste n'au avutu de romani, — si astadi la judecatori'a mentionata numai servitoriulu pricepe limb'a poporului.

Aci — mi vine in minte unu casu minunatu, care s'au intemplat sub absolutismu intre asemenea conditiuni chiaru in Tinca, unu casu, care ar potē trece de anecdota, daca din intemplantie n'ar fi adevēratu.

La judecatori'a ces. reg. din Tinca erá sub absolutismu unu oficialu venitū din Boemi'a, care nici unu cuventu nu scia romanesce. Intr'o di au avutu 2 termini, unulu pe 8, altulu pe 9 óre a. m. Pe 8 óra erá citatu unu bietu romanu, că in contra lui se se esecuteze o sentintia criminala, prin care erá judecatu se capete 12 bēte; era pe 9 óre erá citatu altulu că martore. L'au pusu pecatele sale pe cela care erá martore, se se prezenteze in biroulu mentionatului oficialu la 8 óre. — Oficialulu vedindu'lu ca are o citatōrie in mana, numai decatu au datu cu socotēla ca au venitū la vreunu terminu, se uita in diuariulu seu si vede ca la óra 8-ta ce are de facutu? Nici nu-lu intrēba cine e? ce voiesce? ci chie mandu pe servitoriulu de oficiu, i da pre bietulu omu pre mana, si i poruncesce se-lu duca afara si se-i mesure 12. Onulu vedēdu ce se pregatesce, a inceputu a resoná, inse tōte n'au ajunsu nimica, că-ci organele esecutive ale justitiei fiindu mai tari decatu elu, l'au trasu pe banca si i-au mesuratu dupa §. cele 12. (Ilaritate.) Scapatu odata bietulu omu s'au dusu la siefulu oficiului si s'au plansu de acea justitia civilisatōria, siefulu a trasu la respundere numai decatu pe oficialulu respectivu, acela inse s'au escusatu cu aceea, ca: elu nu e de vina, că-ci nu scie romanesce, ci e de vina omulu, de ce au venitū elu la 8 óre, fiindu citatu pe 9?

Ēca D-loru! la astfelu de justitia sunt espuse nationalitatele pe viitoriu. (Voci: „Pentru aceea trebuie se invētie ungueresce!) Eu asia sciu, ca diregatoriulu este pentru poporu si nu poporulu pentru diregatoriulu!

(Va urmá.)

Transilvani'a.

— Sibiu. — (Dela sinodulu archidiececanu.)

— In Siedinti'a XIII a urmatu continuarea raportuui comisiunii finantiare.

(Urmare.)

Raportulu consistoriului despre comasari si segregari. — Se ia spre sciintia.

Proiectulu de regulamentu pentru administrarea si control'a averiloru parochiale asternutu de consistoriu, comisiunea propune a'lu primu de basa la desbaterea speciala; sinodulu amana pertractarea acestui proiectu pe sesiunea viitoare, si insarcinēdia pe consistoru a ingriji si pana atunci dupa potintia pentru administrarea si control'a averiloru parochiale.

Cererea reprezentantiei gimnasiului din Bradu pentru unu ajutoru de 1200 fl. (Nr. 17 a din 1879), comisiunea propune se nu se incuviintēse din cauza, ca fondurile nōstre au destinatiunea lorū separata, dela care nu se pōte face abatere. — Sinodulu indreptēsa reprezentantia respectiva a cere ajutoru dela fundatiunea Siaguniana.

Charthia consistoriului Nr. 1027 b: 1879 prin care inaintēsa cererea emeritatului protopresbiteru pentru o remuneratiune de pensiuine de 200 fl. — Sinodulu aplacēsa unu ajutoru anualu de 200 fl. din venitele fondului de 30,000 protopresbiterului Zacharia Boiu sen. pentru restulu vietēi sale.

Acea suma se se inregistreze că positiune permanenta intre erogatiunile acelu fondu sub titlu: „Ajutoru emeritatului protopresbiteru in Sighisior'a.“

Particulariulu deputatului Anania Trombitasiu că membru alu comisiunii esmise pe bas'a conclusului Nr. 79. 1878 despre douē caletorii ale sale dela Clusiu la Sibiu si diurne pentru 25 dile in sum'a totala de 196 fl. 50 cr. Comisiunea propune că se se incuviintēdie sum'a acea din economiele fondului archiepiscopiei pe a. 1878 positiunea 3. (Spese de caletorii in comis-

siuni consistoriale). — Particulariul se transpune comisiei pentru bugetul casei spre a-luá în considerare la statorirea bugetului casei.

Raportul comisiei generale asupra unora iregularitati în manipulațiunea episcopiei. — Consistoriul se insarcinésa de nou cu punerea deservita în lucrare a regulamentului pentru comptabilitatea și manipulara fondurilor și anume se îngrijésca:

- de imediata introducerea a cartii principale;
- de implinirea oficiului fia-carui functionaru conform regulamentului;
- de detragerea soldului de di în registrul și jurnalul de casa;
- de satisfacerea §. lui 11 din regulamentu.

La propunerea comisiei finantare sinodului decide:

Consistoriul se insarcinésa dacă i se va oferi ocaziune a cumperá mosii mari a caroru venituri curate se pôte constata prin date sigure cu 5% a pretului, a înlocá o parte a fondurilor arhidieceesane pentru cari literile fundationale nu prescriu anume înlocare în charthii de valóre și în astfelu de mosii.

La propunerea comisiei finantare sinodului decide:

Consistoriul se insarcinésa cu elaborarea unui proiectu pentru înfiintarea unui esatoratu arhidieceesanu. Acestu proiectu se fia asternutu sinodului în proxima sesiune.

Urmésa la ordinea dilei desbaterea speciala asupra proiectului de bugetu alu arhidieceesane romane greco-orientale din Transilvani'a pe a. 1880.

Bugetulu A) „mijloce erariale“ se primesce în totalitatea sa, contragendu-se pozitiiunile 12 și 13 într'o pos. sub titulu: „Altu ajutoriu pentru seminaru“.

La bugetulu B) „mijloce proprie arhidieceesane,“ titulu: I pos. 1, 2, 3 se votésa neschimbate cu adaogerea urmatoarelor pos. „pentru sustinerea organismului consistoriului metropolitanu pe anul 1880 în modulu si cu rezervele coprinse în conclusulu sinodului din 1877 Nr. 122. 600 fl.“

„Reparaturi la resiedinti'a arhidieceesca 100 fl.“ „Pentru unu referentu în senatulu episcopescu alu consistoriului 1200 fl.“

Titulu II posit. 1, 2, 3, 6 se votésa neschimbate cu adaogerea pozitiiunii: „Ajutoriu emeritatului protopresbiteru din Sighisior'a 200 fl.“

Titulu III posit. 1, 2, 7 se votésa neschimbate.

Titulu IV posit. 1, 3 se votésa neschimbate.

Titulu V se sterge din veniturile caseloru fondului seminarului Andreianu A., care o solveste vicariulu arhidieceescu actualu pentru locuinti'a sa. În legatura cu acésa se pune la dispositiunea vicariului arhidieceescu actualu, archimandritulu Nicolau Popea *ad personam*, întregu tractulu I alu casei din strad'a mazariloru Nr. 41 cá semnu de recunoscintia în modu gratuitu.

La acestu titlu se votésa nemodificate posit. 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, cu adaogerea posit.: „spese la gradina agronomica 200 fl.“

Titulu VI posit. 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9 se votésa nemodificate, éra posit. 4: „remuneratiune cassariului la epitropia arhidieceesana“ se votésa 500, la posit.: 5 „remuneratiune controlorului la epitropia arhidieceesana“ se votésa 400 și la posit. 10: „remuneratiune estraordinara cassariului pe anul trecut“ 400 fl.

Titulu VII posit. 1, 2, 3, 4 se votésa nemodificate.

Titulu VIII posit. 2, 3, 4 se votésa nemodificate adaogendu-se o posit. noue „dare de venit dupa interesele capitaleloru elocate la privati 600 fl.“

Titlu IX posit. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 se votésa nemodificate adaogendu-se posit. „reparaturi la casele tipografiei“ 200 fl., si spese estraordinare 500 fl.

Titulu X se votésa nemodificatu.

Titulu XI se sterge din bugetulu B) și se trece la bugetulu C).

Titulu XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV se votésa nemodificate.

Bugetulu C) dela titulu I—XXXV se votésa nemodificatu, adaogendu-se unu titlu nou „Fundatiunea Siaguniana pentru doue eparhii“ (din bugetulu B).

(Va urmá).

Romania.

„Monitoriulu“ publica urmatoarea scrisóre a A. S. R. Domnitoriulu, adresata d-lui prim-ministru:

Scumpulu meu presiedinte alu consiliului de ministri.

Cu ocaziunea indoitei aniversari a suerei Mele pe Tronu și a proclamarei independentiei Tieri, Dómn'a și Eu, amu fostu obiectulu marturisiriloru afectiunii și devotamentului celui mai sinceru și celui mai caldurosu.

Tiéra întréga s'a grabitu a Ne dá cele mai doiose dovedi de iubire. Judetie, orasie și sate chiaru s'au asociatu la frumósá serbare ce Ne-a facutu capital'a. Anima Nóstra e adencu petrunsa de recunoscintia pentru aceste magulitóre sentimente, cá-ci vedemu în ele o noua incurageare, spre a ne consacrá tóta vietia la fericirea vitezei și buneii Nóstre Romanie.

Te rogu, scumpulu Meu presiedinte alu consiliului, a fi cátre toti, cleru, autoritati și particulari interpretulu adencei Nóstre recunoscintie, și Ti renoiescu și cu acésa ocaziune incredintiarea depinei și sincerei afectiunii ce Ti pastrezu.

Bucuresci, 12 Maiu 1879. Carolu.

Corespondentie particulare ale „Observatoriului“.

(Valeni, 28 Maiu 1879). — Cu ocaziunea trecuta facui o privire fugitiva și scurta preste acea parte a anticului Maramuresiu ce pórtá numele politicu de cotulu Marmatiei și de unde esi cá si o naluca a întunerecului mai decurdu atentatulu celu înfioratoriu în contra corpului nationalu și a bisericeii nationale, pre care la nascocitu orbi'a ori maliti'a séu fia și adulatiunea unoru scurti la vedere. Dar' de asta-data nu voiu a mai atinge acea întemplare și tradare de trista memoria, ci voiu lasá pre cetitorii binevoitori ai pretiuitului „Observatoriu“ se privésca de departe corporatiunile nóstre culturale.

Inteligintii acestui tienutu — fórté cu putina exceptiune — toti isi luara educatiunea în scóle streine, pretii cei mai betrani au invetiati a se însufletii pre sine și turin'a în Ungvaru, de unde potu sci tóta istoria rutheniloru lui Coriatovicu (de si nici aceea nu o sciu, decatu numai sucita de istoricii streini), dara despre romani nu multu, — din audiú?! De aici vine aceea, ca nu multu cugeta la romanu, respective la cestiunile vitali ale bisericeii nóstre nationale, de órece nu le cunoscú ci trebe se le studiedie, ce li se pare cam incomodu. Asia se întemplá apoi cum s'a întemplatá la înfiintarea diecesei Gherlei, candu acesti romani demni de tóta atentiunea s'au incorporatu — din provedinti'a si grati'a domnedieésca, ér' nu din vointi'a si eluptarea tuturoru celoru chiamati, — catra acea diecesa înfiintata la dispositiunea Maiestatii Sale preá gratiosului nostru Domnitoru. Atunci s'a scosu o parte din acesti romani de sub eppatulu ruthenu alu Muncaciului mai multu din grati'a decatu din zelulu romaniloru de aici. Unulu — doi a zelatu încátu au potutu pre langa acea cauza, 10—30 au facutu opositiune, si alti mai multu au statu si s'au uitatu. Asia apoi au si remasu atunci sub rutheni mai multu romani, cari pe atunci inea n'au fostu tocma ruthenisati. Numai în cotulu Maramuresiu au remasu asia comunitatile: Sageti, Coscinu (Rona Szék), Rona de susu, Trebusieni, Veresmort, Perii, Campulungu etc. dintre cari mai din nou abi'a s'a scosu parochi'a Sagetiloru totu pre langa zelarea a loru unu-doi, inse si acésa parochia s'a scosu numai ciungarita, mulsa, tansa si fara mnelu. — Celelalte? . . . ei! ei! si vaiu! . . .

Literatur'a? — Apoi avemu domni rancedi, mucedu si putredi de avuti din sudórea poporului, dar' aceia ori nu cetescu, ori nu vreu a sci, . . . ori cetescu cine scie cum si ce?! . . . Invetiatoriulu dice: — Eu sum seracu si nu potu se me facu mai mare carturariu decatu dnii esti plini! — Class'a de midioculu la noi nu esista, neesistandu nici industria si nici comercianti.

Casine si cluburi nu sunt cu totul, de si s'aru poté usioru înfiintá celu putinu pe a locuri pentru esemplu: la Oen'a Siugatagu, ori în Giulesci, séu Barbesci pentru cerculu Coseu-Mar'a, — în Barsana, Strimtur'a, ori Dragomiresci pentru romanii de pe Isa, — în Visieulu de susu pentru romani de pe ap'a Visceului, — si în urma în Sageti pentru giurulu Sagetiloru; dar' aceste sunt numai iluziuni ce disparu îndata în fati'a indiferentismului omoritoriu ce se observa în totu loculu.

Vediendu si cunoscéndu cineva acestu indiferentismu se va mirá fórté, cá óre cum s'a si potutu duce realizarea înfiintarei celoru doue corporatiuni de mare însemnatate pentru bietulu Maramuresiu ce esista adi si despre cari se va aminti ceva mai la vale. Si onórea si meritulu este numai a loru doi trei initiatori cu ánima buna si spiritu tare.

Multi, cei mai multi, se escusa pentru indiferentismulu loru punendu vin'a pe unguri cá nu le place cá noi se cetimu romanesce, si cá unu atare carele ambla dupa de aceste remane apoi fara pane de óre ce cu greu pôte fi alesu ori denumitu la ceva directoria, — cu de aceste apoi sparia si pre altii. Acesti sghifrciti ómeni de scandalu se facu a nu sci, cá ungurii cei cu judecata chiaru i judeca pentru indiferentismulu loru hidosu si pentru nepasarea loru urita, fatia de desceptarea si cultur'a poporului si a cetatieniloru patriei.

Óre barem lectur'a morala nu o aru poté relati între poporu???. . .!!!

Dar' se amintescu ceva putinu si despre corporatiunile cele doue culturale esistente, — dupa aceia imi voiu luá libertatea a grai unu picu si despre biserici.

La initiati'a si apelulu a loru unu-doi s'au înfiintiatu doue corporatiuni culturale pentru acestu tienutu, a caroru spiritu si geniu bunu de tempu este spect. d. Dr. Iuonu Mihályi avocat, anume: Societatea pentru cultur'a poporului rom. din Maramuresiu și Societatea de lectura a inteligintiloru rom. din Maramuresiu. La aceste societati au contribuitu multu pe langa nobil'a familia Mihályi si altii carora generatiunea venitoria li va fi recunoscétoria. Inse cu tóte aceste vietia acestoru corporatiuni este dlu adv. Dr. I. Mihályi, care conduce acum lucrarea ce se cere pe langa edificarea unui alumnatu (convictu) pentru junimea misera maramuresiana, care ilu edifica societatea pentru cultur'a poporului, domni'a sa a datu în cartirulu propriu si localitate pentru societatea de lectura a inteligintiloru.

Aceste corporatiuni, a caroru membrii — numerandu si pe cei de pétra si pe cei de lemn — se potu numerá pe degete, au cele mai mari lipse materiali asia catu e mirare cum s'au si potutu incepe edificarea convictilu amintitu din care o parte buna acum e si edificata dupa unu planu grandiosu.

Totu romanulu va pricepe marea însemnatate a acestoru corporatiuni si insusi starea lucrului face apelu catra romani atatu cei din Marmati'a si vecinatate, catu si de airea pentru a contribui fara amenare catu potu si voiescu cá se-si póta aceste ajunge scopulu culturalu si sublimu ce-lu au. — De si maramuresienii nu facura nici unu apelu ci tacu, lips'a inse este prea mare. — Dómn'e ce mare bine ar face auctorii de carti si redactorii foiloru si diareloru romane, déca nu ar trece cu

vederea societatea de lectura a inteligintiloru rom. maramuresieni, cu atatu mai virtosu cá în Sageti se cresce si se afla si junimea studiósá din Marmati'a.

În catu biserice'a este nutritórea simtiemintelorú curate si a spiritului, voiu espune ceva cu putine cuvinte si despre bisericile rom. din acestu locu. — Bisericile sunt de mare însemnatate si multu pretiuite de poporu. Si cum nu? candu acolo în acelu locu sfant isi înaltia pamenténulu mintea si spiritulu la D-dieu, acolo conversédia cu Parintele eternu, acolo se mangae si acolo se însufletiesce.

Pana în tempulu mai nou, mai în totu Maramuresiu erau bisericile de lemn; numai în Giulesci și Saraseu a fostu din batrini biserici de pétra. În Sageti inea au fostu biserica antica rom. aceea trecú pe tempulu reformatiunei la reformati, — batrini ce astadi espira radicara în Sageti o alta biserica frumósá, cari adi fú rapita de rutheni. — Mai pe curendu se redicara în acele sate, unde pretii au fostu si sunt în cunoscinti'a missiunei loru înalte, biserici de pétra dupa planuri destulu de nimerite asia: în Visieulu de susu la initiati'a si întreprinderea M. O. D. protop. Vasiliu Mihalca se facú o biserica frumósá si proportionata, cu picturile în stilu nou si cu inscriptiuni alese din S. Scriptura: În Visieulu de medilocu inea e biserica de pétra. — În Borsi'a subt ingrigirea M. O. D. Alesiu Anderco se edifica un'a pe planu grandiosu, care acum e si redicata pana la laturnu. Asia s'a redicatu si în Maiseiu bis. de pétra cu pictura noua si frumósá; asemenea în Petrova s'a edificatu una de exterioru minunatu sub preotulu I. Ciobali. — Pana érá preotu în Leurdina M. O. D. Paulu Orosu s'a edificatu pana sub stresini o biserica proportionata care inea sta negata. — Aceste pe Visieu. — Pe Iz'a, Maracaseu si tractulu Sagetiloru tóte bisericile sunt de lemnu fara de cele doue antice amintite mai susu si mai de curendu în Barsana a reverend. d. Michailu Kókényesdy vic. adm. alu Marmatiei a inceputu a edifica o biserica de pétra dupa planu maretiu pe care energia dnei sale acusi o va gatá; în Jap'a inea se redica bis. de pétra.

Bisericile de lemn, cari sunt batrine, sunt de însemnatate pentru picturile bizare ce se afla în unele reprezentandu chiaru lucruri mitice si profane — a caroru pictori pe atunci erau romani (zugravi).

Cam asia stau trebile culturale la noi — remanendu scólele, despre cari are se relationese inspectori scolari, si cari de altu-cum sunt destulu organizate.

Regulus.

Sciri diverse.

(Persecutare de coloru si altele dela unu maialu.) În 27 a lunei trecute studentii dela gimnasiulu de statu de aici si-au tñutu maialulu îndatinatu. Inea chiar' si în anul trecutú poteai se vedi la plecarea tinerimei o parte mare din ea decorata cu totu felulu de coloru și anume: ungueresci, romanesci, ale casei habsburgice, a maiestatii sale Reginei etc. etc. care dupacum i placea. Dér' nu sciu prin ce fase amu trecutú de în restempu de unu anu s'au schimbitu lucrulu asia de tare, în catu nu poteai se vedi afara de tricolorulu unguerescu nici unu altulu. Inse se vedi minune? În padure la loculu petrecerei, mai de cu séra unu studentu din o clasa inferioara — unu baiatu — aparú între multime portandu tricolorulu romanescu. Acestu lucru atatu de bagatelú, au produsu o asia de mare iritatiune în corpulu profesoralu dela gimnasiu, în catu bietulu studentu a fostu provocatu inea în momentulu aparitiunei sale se-si depuna tricolorulu seu, ceea ce cu ochii lacramandi fú silitu se o faca. Domnii profesori se vede cá la ast-feliu de bagatele au o atentiune ne mai audita — ca-ci ce scie acestu copilu de nationalismu etc.? — Dar' dupa modest'a nóstra parere d-nii profesori ar fi facutu cu multu mai bine, déca în locu se umble la venatóre dupa tricolorulu studentiloru de nationalitate romana, s'ar fi ingrigitu cá unulu din colegii d-loru dela orfanotrofiulu teresianu se fi gustatu mai putinu din nectariulu dieului Bachus si se nu fi ajunsu într'o asia stare iluminata, în catu se dea unu esemplu nici-decum demnu de imitatu scolariiloru si întregului publicu ce-lu incungiuará.

O alta întemplare totu de acolo: Studentii candu au esitu din cetate avéu 12 (dóuesprediece) stindarde de ale statulu magiaru — rosii-albu-verde — pentru ca celelalte au fostu oprite si la reintórcere au avutu numai noue, ce s'au facutu cu trei? — Destulu cá aceste trebe se le platésca studentii si inea dupa cum amu întielesu numai studentii romani. Quid juris?!

— x. —

(Maialulu scólei romane din Seliste.) va avéu locu domineca în 27 Maiu (8 Iuniu) a. c. în „Berculu rosii“. Fiindu tempulu nefavorabilu, mai-alulu se va amaná pe dominec'a viitóre.

(Crucea „Elisabet'a“.) Monitoriulu of. alu Romaniei dela 16/28 Mai publica urmatoriulu comunicatu: „Dómn'ele care se gasescu în categori'a prevediuta prin art. 2, si 3 din regulamentulu crucei comemorative „Elisabet'a“, care suna: art. 2, crucea Elisabet'a se va conferi tuturoru dómn'elorú, care, prin cautarea raniloru séu bolnaviloru au datu concursulu loru în timpulu resbelului din 1877—1878, si art. 3, „Crucea se va conferi asemenea dómn'elorú, cari, prin instalare de spitaluri, inzestrarea ambulantiiloru séu

prin ofrande însemnate au contribuit la alinarea suferințelor ranților și bolnavilor în timpul acestei campanii și care din aceste dămne nu au primit încă brevetul disei cruce, sunt rogăte a încunoscință, până în termen de 20 zile pe ministrul afacerilor streine spre a lua dispozițiunile convenite în privința lor.

— (O sentință de mărte serbăscă). Comitetul pentru unirea națiunii serbăscă a transmis cu timbrul postal de la Belgrad, către deputatul dietal Petru Stoicovici, o scrisoare ce conținea o sentință de mărte, în care i se face comunicarea, că din cauza că a vorbit pentru introducerea limbii magiare în școlile populare a fost condamnat la mărte, apoi că preste puțin va veni la el un om, care i va face cunoscută modalitatea morții, și deca nu va executa sentința cu man'a sa o va executa altul. Stoicoviciu a predat scrisoarea acăsta străina ministrului de interne.

— (Urloiuul celui mai mare din Austro-Ungari'a.) În 20 Maiu a. c. la 4 ore postmeridiane fălăiau trei flămure pe verful celui mai mare urloiu (cosiu) din Recita montana, indicându terminarea lui. Acestu urloiu nu numai aci, ci în tota Austro-Ungari'a nu are pareche în marime și numai în țările favorisate de cea mai înaltă cultură se afla putine asemenea. Este un adevărat colosu al cărui aspectu înpunetoriu destăptă în omu admiratiune și iubire pentru munc'a omenăscă și o puternică însufletire pentru științele dinsei.

Diametrul lui dela basa este de 3.2 metri; ăra celui de susu dela capu de 2.1 mtr. — Greutatea masei de feru, din carea este făcutu, este de 30 de tone, ăra înălțimea de 65 metri, s'eu 305.4 urme viene.

Dinsulu s'a construitu pentru cele optu caldari de vaporu, cari la olalta au o suprafața încalditōre de 568 □ metri și parū a fi precursorii executării unui grandiosu planu de etablisementu industrialu, menitu a sustinerea lupt'a fatia de concurența englesă etc., care pan'aci prin efinetatea fabricatelor lor pe terenul comercialu au datu înapoi produsele recitene, a carora lucrare de altmintealea este de cea mai bună soliditate și calitatea ferului și a oclului cea mai escelentă, precum s'a doveditu la espositiunea din 1878 în Paris.

Fia, că privirea acestui gigantice aparatu monumentalu al muncii omenăscă se destăpte și în poporul nostru românesc, în mijlocul caruia se afla, indemnulu spre înbrățosirea acestor rami de muncă și de castigu și a științelor, din cari acestea isvorescu.

I. Simu, docentu.

— (Caféu'a și berea.) În ultimi 40 ani consumulu cafelei s'au urcatu dela 1.900.000 centenare la 8.500.000. Mai puțină cafea se bea în Rusi'a; acolo pe un locuitoriu nu se vine pe anu nici 1/5 dintr'unu funtu, în Itali'a și Marea Britanie aprōpe 1/3. În Austro-Ungari'a se vine 1 1/2, în Franci'a 3 2/10, în Svedi'a 3 6/10, în Germani'a circa 4 1/3, în Danemarc'a 5, în Elveti'a 6 3/4, în Țările de Josu 7. Mic'a Belgie consumă mai multu că toate celelalte state, acolo se vine pe o persōnă aprōpe 9 pe anu. Dar' cu toate acestea consumulu cafelei nu întrece pe departe pe acela alu berei. În Bavari'a se vine pe fiacare persōnă 584 litre, în vechiulu Nürenberg 401 litre, în München 270 și în Ingolstadt se urcă până la 1000 litre de persōnă pe anu.

— (Unu riu ardiendu). Se scrie din New-York, cum-că în 20 Aprilie ramur'a dintre Blackwells Island și Hunters Point a riuului East Rivers se află în flăcari. Indata s'a observatu, cum-ca tiav'a, care ăra asediata pe fundulu riuului și conducea petroleu crudu spre rafinare dela trenulu centralu din New-York în Hunters Point au crepatu. Cantitatea cea mare de oleiu în urm'a acestei spargerii au esitu pe suprafața apei și cativa copii șglobii observandu-lu lau aprinsu și au fugitu de acolo. Se întielege cum-ca întrég'a suprafața în unu momentu s'au acoperitu de flăcari. Ventulu atătiă flăcarile și le lati către Țiermuri Cong-Island. Aici începura flăcarile a atinge fabric'a de nai, mai multe edificii și lemne. Foculu au duratu 4 ore și numai prin astuparea tievei s'au potutu stinge. Se dice că daun'a causată e considerabilă.

Economi'a natională.

Creditulu popularu.

(Urmăre.)

Până acum amu analizatu două forme de creditu popularu, una care procura saracimei unu ajutoru momentanu, cealaltă care încuragădiă la lucratori virtutea pastrării de care depinde formarea capitalulu, condițiunea independentiei lor.

N'am vorbitu încă de acelu creditu care înaintădiă bani lucratoriului, micului întreprindietor, de acelu creditu asiă după cumu l'am definitu, destinat de a le veni în ajutoru, nu numai în momentele

de strimtorare, destinată la ajutā nu numai spiritulu de pastrare, ci și facultățile lor productive. Amu veditu ce dificultăți întalnesc; ele se esplica îndestulu prin acăsta, că creditulu nu creadia capitalulele, ci le presupune că esistand. Din nenorocire sunt numai unele spirite chimice — dicu din nenorocire, că-ci aru fi fōrte placutu se fia altfelu — cari au potutu se suposedie ca capitalulu unei națiuni se maresce dintr'o di într'alta prin 6re-care combinatiuni de banca, și ca e destulu de a emite bilete pentru a multiplicā cu atātu mai multu instrumentele muncii și materiile utile alu caroru totalu formădiă bogatia. Creditulu nu pōte face nicidecum asemenea minuni. Elu pōte numai, și este unu rezultatu fōrte admirabilu pe a carei fecunditate ati apreciat'o, se face disponibilu capitalulu creatu, se'lu face a trece în manile industriōse, și prin urmăre se multiplice întrebuintările utile ale capitalulu, dar' totu-deauna sub acea condițiune că creditulu se fia ipotecaru s'eu cu gagiuiri. Guvernamentele și principii în acăsta privința nu sunt mai privilegiați de cătu poporul. De vreo cinci-dieci de ani, guvernamentele europene s'au împrumutatu multu, și adesea cu dobândi fōrte grele. Cātu despre principii, — la epocă, este adevăratu departate, dar' acăsta s'ar petrece și astadi totu asiă, — ve voi citā în alu XV secolu pe regele Engliterii Enricu alu V-lea. Pentru a face fatia cheltuelilor de resboiu, angagia corōnă sa pentru 20.000 de marci episcopulu din Winchester, și pentru 10.000 de marci giuvaerurile sale bunilor burgesi din Londr'a. În acelasiu chipu regele Carolu VIII, plăti 42 pentru 100 bancii din Genua, care pentru aventurōsă sa espeditiune în Itali'a, consimți a'i înaintā 100.000 de livre cu bune asicurari. În resumatu, creditulu repăosădiă pe presumpțiunea solvabilității împrumutatoriului. Și de unde nasce acăsta presumpțiune? Mai antaiu, din confiența ca împrumutatoriulu va dā banii înapoi, ca este onestu și probu, și asemenea ca pōte se'lu constringă în casu de rea voința de a plăti; alu douilea, din convințiunea ce o are, ca sumele împrumutate nu numai voru remanē intacte, dar' voru fructificā. Astu-felu, lealitate, activitate, inteligentia, succesu probabilu alu împrumutatoriului, ăta bazele solide ale creditulu; alte nu mai sunt.

Pentru că lucratori se gasăscă creditu, trebuie înainte de tōte că se fia solvabili; cine va cautā alte condițiuni afara de acăsta, nu va gasi de cătu utopii cu minciunile și cu amarile lor desceptiuni.

Sunt două solutiuni, amendouă încă la începutulu lor, dar' carora le apartine viitoriulu, și mai multu celei de antaiu. Într'una, lucratoriulu apare isolatu, sub responsabilitatea sa personală; în cea de a doua, lucratori se asociadiă și creditulu devine mutualu; ideia de solidaritate se amesteca cu aceea de responsabilitate și o fecundădiă.

Unu cuventu despre creditulu care se obtine isolatu.

Unu asemenea creditu nu pōte se aiba de cătu o singură natură de gagiu moralu. Este „creditulu personalu“. Elu depinde de confiența ce inspira unu lucratoru prin inteligentia și moralitatea sa. Va fi destulu că acestu lucratoru, bine cunoscutu prin antecedentele sale, se gasăscă garanti s'eu că elu însuși se se angagiedie pe onōre ca va plăti. ărași în Scotia acăsta formă de creditu se afla în starea cea mai înaintată. ăta cum se petrecu lucrurile la Edimburg, la Glasgow, la Perth etc. Lucratoriulu care are trebuința de vreo sumă, comisulu chiaru lipsitu de ori-ce capitalu, care vrē se se stabilēscă, agricultorulu s'eu comerciantulu care vrē se'și întindia esplotarile s'eu afacerile sale, se presinta la tesaurariulu banței s'eu alu cursalei sale, asistatu de doui s'eu trei amici, luati dintre clientii banței. Acestia atestăsa moralitatea, onorabilitatea noului clientu, și se dau garanti pentru densulu pentru sum'a ce'i trebuie. Vedeti negresitu ca desvoltarea unui asemenea creditu suposăsa mari progrese morale în class'a lucratoru. Poporul scotianu este fōrte recomandabilu din acestu punctu de vedere, și Scotia ține, pentru a ne esprime astu-felu, pe cart'a morale a lumii unu mai mare locu de catu acela care'lu ține pe cart'a geografică. Acăsta nu însemnăsa ca nu este și în satele și în orăsiile Franciei o cantitate de lucratori care se merite prin bun'a lor credința de a se bucurā de unu asemenea creditu. Nu. Dér' pe langa bun'a credința mai trebuie și serioșitate: usuri'nti'a este asemenea unu viciu; capacitatea face se valorese capitalulu. Trebuie pe langa acăsta, în fine, a se gasi și respundietori, garanti, ceea ce nu prea e lesne în centruri de mare întindere cum e de esemplu Pari-

sulu, unde lucratoriulu este mobilu, adesea nomadu, puțin cunoscutu de aceia cari aru potē se dea garantie pentru elu. Acestea suntu dificultăți, cari înse, o repetu, nu sunt invincibile. Timpulu care va seversu organizatiunea societății laboriōse, va întinde acăsta formă de creditu catu mai multu.

(Va urmă.)

Carti mai nouă.

— Alexi Theochar, Ciarda albă. Naratiune poetică în 5 canturi br. 20 cr.

— Butureanu H., Manualu de archeologie biblica pentru uzulu Seminarilor. Editiunea I. Cu portretulu autorulu br. 2 fl.

— Castano V. G., Metodu de cetirea limbii franceze în paralelu cu cea română, cu exerciții potrivite la fiacare regulă și o alegere de lecturi franceze pentru uzulu clas'a I-a gimnasiale br. 75 cr.

— Darea de sēma asupra procesulu politicu de presă alu d-lui George Baritiu redactorele „Observatoriulu“. În cestiunea colectelor pentru soldati romani raniti br. 25 cr.

— Golubinski C., Privire scurta asupra istoriei bisericii română-orthodoxă. Tradusa de J. Caracivoeanu br. 1 fl.

— Gugutielu fiulu vicleanulu mesteru Perdaf. Carte de totu glumeatia și amuzanta br. 50 cr.

— Kopala E., Elemente de istori'a romanilor pentru școlile primare de ambele secse, conformu programulu în vīgore. Cu optu portrete dintre domniile cei mai însemnati br. 50 cr.

— Lauranu A. Dr., Crescerea populare. Manualu pedagogic-didacticu pentru luminatori populari, după deregintele preparandiulu Ignatiu Bărany prelucratu, br. 1 fl. 30 cr.

— Mic'a biblioteca ilustrată, copriindu: 1) Oratiuni tnuțe la nuntiele țierănesci sau bine cuventarea tinerilor ce se însorū, 2) Evangelia țiganăscă ce se cantă în diu'a de pasci în biseric'a țiganilor br. 20 cr.

— Minunile Coscarilor, conținendu unu siru de diferite și minunate coscării petrecute în mai multe orășe mari br. 50 cr.

— Minunile sfantulu Sisve br. 40 cr.

— Pambukis G., metodu de Ollendorf aplicatu în limb'a vorbitōre ellena spre a o înveti în câteva luni, cu introduțiune gramaticală, br. 3 fl.

— Cheia esercițiilor metodu de Ollendorf, aplicatu în limb'a vorbitōre ellena, br. 1 fl. 50 cr.

— Popu G., Îndreptariu practic în tōte afacerile finanțiale compus pe bas'a legilor și ordinațiilor finanțiale ce suntu în vīgore. Pentru opulu acesta se face prunumeratiunea pentru primele 4 brosiure de odată cu 1 fl. Pretiulu celor din urma 3-4 brosiure se va indicā pre învelitōrea brosiurei a 4-a din seri'a prima. Brosiurele 1-3 a esitu de sub tiparu.

— Procesulu locuitorilor din Darabani, înaintea curții cu jurati din Dorohoiu. Darea de sēma în extenso cu pledoariile d-lor T. Maiorescu, L. Dimitriu, W. Voinovu, P. Ghica, Lepadatu, Mandru, Nic. Jonescu și G. Cimara și raportulu procurorulu generalu Remus Opran. București 1879. br. 3 l. n.

— Rōta noroculu în versuri, cu o curiōsă prefatiă. Imitatiune de T. G. Nebunelli, br. 1 fl.

— Rotcovschi I., Columba, istoria morală, br. 25 cr.

— Sirte margarite, o cartică de ghicituri, br. 15 cr.

— Toussaint L., Espunere prescurtată de operatiuni comerciale și de comptabilitate, br. 1 fl. 50 cr.

— Ventura G., Curcanii, drama natională în 3 acte și unu prologu, br. 75 cr.

— Vicleniile mesterulu Perdaf, cu 13 ilustratiuni, br. 50 cr.

Se afla de vendiare

la W. Krafft în Sibiiu.

N. B. La cerere se voru spedā carti siuguratece și sub legatura (Kreuzband), dar' atunci pentru francare se urcă pretiulu cu 10%. Sum'a acăsta ni se va tramite prin assignatiă postală d'odată cu comand'a.

Catalogulu celui nou se împartieste gratis și franco ori-cui 'lu-va cere.

Cursulu monetelor în val. austr.

Vien'a, 5 Iunii.

Galbinii imperat. de auru	fl.	5.50 cr.
Moneta de 20 franci	"	9.26 "
Imperialu rusescu	"	9.35 "
Moneta germană de 100 marce	"	57. — "
Sovereigns englesi	"	12. — "
Lira țircăscă	"	10.58 "
Monete austr. de argintu 100 fl.	"	— "

UMRATH & COMP. în PRAG'A,

fabricanti de maschine agricole (69) 7-20

se recomandă prin specialitățile lor, renumite prin esecutarea lor fōrte solidă, ambletu usorū, productivitate mare și țieratu curatu a

Maschinelor lor de țieratu de mană și cu verteju

dela I până la 8 poteri de cai s'eu atatu locomobile catu și stabile. Mai în color fabricamū în marimi diferite și de o construcțiune probată:

Ciururi pentru bucate, taiatōre de paie, mori pentru sdrobitu etc. etc.

Cataloge ilustrate în limbile patriei, se tramite gratuit și franco.